

Talo elää tavallaan, vieras lähtee ajallaan

Eri muuttajaryhmien liikkuvuus Luoteis-Inkerissä
1800-luvun loppupuoliskolla

Andrei Kalinitchev

Artikkelissa tutkitaan muuttoliikettä Luoteis-Inkerissä mikrohistoriallisen lähestymistavan avulla ja selvitetään paikallisen ja alueelle muuttaneen väestön sosiaalista profiila. Luoteis-Inkeri sijaitsee Karjalan kannaksella Vanhan Suomen rajasta itään. Pohjois-Inkerin itäosasta tuli Pähkinälinnan kihlakunta. Muuttoliike oli työvoimaperäistä, joten artikkelissa tarkastellaan 1800-luvun loppupuoliskolla eläneen väestön elinkeinoja ja alueen taloudellista kehitystä. Samalla selvitetään lähtö- ja tulomuuton kulttuurisia ja etnisiä taustatekijöitä. Osa tulomuutoista liittyi venäläisten orpolasten sijoittamiseen inkerinsuomalaisiin perheisiin ja naisten itsenäiseen siirtolaisuuteen. Lähdeaineistona käytetään Pietarin kihlakunnan itsehallintolaitoksen (semstvon) kokoelmia ja suomalaisten kansatieteilijöiden teoksia.

Luoteis-Inkerin väestöryhmiin kuului inkerinsuomalaisia, inkeroisia, venäläisiä, saksalaisia jne. Inkerinsuomalaiset olivat Inkerinmaalle siirtyneitä suomalaisia, joita oli kaksi subetnistä ryhmää. Äyrämöiset olivat suomalainen väestöryhmä, joka muutti Inkeriin Ruotsin vallan aikana Karjalan kannaksen länsiosista, Äyräpään kihlakunnasta. Savakot olivat toinen suomalainen väestöryhmä, joka muutti Inkeriin samana aikana Savosta, Jääsken ja Lappeen kihlakunnasta. (Sihvo 1992, 179–181). Inkerikot taas olivat ortodoksinen Inkerin kantäväestö, itämerensuomalainen kansa (Uino 1992, 20–33). Venäläiset, saksalaiset sekä muut kansallisuudet muuttivat Inkeriin sen jälkeen kun alue oli liitetty Venäjän keisarikuntaan.

Kirjoittaja, FL Andrei Kalinitchev on virallinen kielenkääntäjä. Tällä hetkellä hän toimii Turun yliopiston tutkijana ja valmistaa väitöskirjatutkimustaan.

Muuttoliikkeen muodot ja vaiheet

Inkeri oli monikansallinen alue, jossa asui useita kansoja ja kulttuureja. Inkerinmaan väestön etninen koostumus vaihteli enemmistö- ja vähemmistökansojen muuttaessa. Ajan kuluessa etnisissä yhteisöissä syntyi uusi kansallinen identiteetti, jonka pohjalta paikalliset kulttuurit pääsivät kehittymään.

Inkeriin suuntautuneen muuttoliikkeen luonne vaihteli eri aikoina. Vapaaehtoiset, pakolliset, ammattipohjaiset, kansalliset väestönmootot ja poliittinen siirtolaisuus muovasivat alueen etnistä kuvaa. Uusien kansojen muutto tapahtui vaiheittain: kun Inkeri kuului ensin Novgorodin ja Moskovan alaisuuteen (1200-luvulta vuoteen 1617), Ruotsin kuningaskuntaan (Itä-Inkeri vuosina 1583–1595, koko Inkeri vuosina 1617–1702) ja lopuksi Venäjän keisarikuntaan (vuosina 1702–1917).

Inkerin siirtyessä Ruotsin alaisuuteen suomalaisen maanviljelijäväestön muutto Savosta ja Karjalan kannaksen läntisistä osista suuntautui itään (Saloheimo 1992, 68–82; Saloheimo 1991, 1–54; Saloheimo 1993, 1–105). Samanaikaisesti tapahtui ortodoksinen inkeroisten ja karjalaisten poismuuttoa Venäjän sisäosiin uskonnollisten vainojen vuoksi. Nämä kaksi prosessia viimeistelivät Inkerin etnistä kuvaa 1700-luvun alkuun mennessä (Sivonen 2007, 1–237).

Uudenkaupungin rauhan astuttua voimaan vuonna 1721 siirtolaisvirtojen suunnat muuttuivat. Inkeri muuttui syrjäseudusta nopeasti kehittyväksi keskukseksi. Maakuntaan perustettiin uusi pääkaupunki Pietari ja samalla laskettiin perusta valtion isojen tuotantolaitosten syntymiselle. Pietarin perustaminen lisäsi merkittävästi työvoiman tarvetta. Voimakaat siirtolaisvirrat suuntautuivat Venäjän sisäosista tälle alueelle.

Venäjällä voimassa ollut maaorjuus teki suurtilanomistajien elämän helpoksi. Kymmeniä tuhansia ihmisiä joutui muuttamaan heidän käskystään. Vuonna 1709 Inkeriin siirrettiin 40 000 työntekijää, heidän lisäksi vielä vuonna 1710 kaikkiaan 3 000 ammattimiestä. Vuosina 1712–1716 Inkeriin siirrettiin vielä lähes 150 000 henkeä (Materialy 1887, 16).

Pakollisilla muutoilla oli ammattipohjainen luonne. Ohtinskaja slobodassa Ohta-joen rannalla (tänä päivänä paikalla on Pietarin Krasnogvardejskijn kaupunginosan Novotsherkasskij prospekt) sijainneelle telakalle värvättiin puuseppiä Vologdasta, Galichista ja Velikij Ustugista. Siestarjoen asetehtaaseen komennettiin mestareita Aunuksen asetehtaista (Materialy 1887, 17). Maaorjia siirrettiin myös muihin Venäjälle kuuluneisiin Karjalan alueisiin (kts. esim. Suoninen 1964, 1–344; Hämynen 1993, 1–562).

Siirtolaisperheissä tapahtui ammatillinen sukupolven vaihdos. Siirrettyjen mestareiden ja työläisten lapset työskentelivät samoissa tuotantolaitoksissa vanhempiensa kanssa. Maaorjuuden vallitessa työntekijät kiinnitettiin tiettyyn tehtaaseen tai laitokseen, joten heidän mahdollisuutensa vaihtaa työ- ja asuinpaikkaa olivat rajalliset.

Maaorjien pysyvien siirtojen lisäksi armeijan sotilaita ja laivaston matruuseja sekä merimiehiä komennettiin töihin Inkeriin kovan työvoimapulan takia. Tällöin alkoivat alueelle myös Karjalan kannaksen muun väestön tilapäiset muutot. Nekin perustivat kovaan työvoimatarpeeseen ja olivat luonteeltaan pakollisia. Esimerkiksi Viipurin provinssin suomalaiset kruununtalonpojat olivat velvollisia suorittamaan päivätyöveroa Ohtan ruutitehtaalla Suurella Ohta-joella ja Pienellä Ohta-joella (Tjulpanov 1965).

Venäjän keisari Pietari I ja hänen seuraajansa alkoivat suosia tilanomistajia, jotka sijoittivat venäläisiä maaorjiaan Inkerin kuvernementtiin. Tilanomistajat ryhtyivät perustamaan uusia hovileirejensä (esimerkiksi hovileirit Ligovo, Rjabovo, Razumovskih, Rozovaja Datsha) ja palatsejansa Pietariin tai sen läheisyyteen. He ”tuottivat” maakuntaan venäläistä väestöä valtakunnan muista kuvernementeista (Orlova 1977; Birzhakova 2007). Esimerkiksi kreivi Shuvalov sijoitti Vologdan kuvernementissa asuneita maaorjiaan Parkalaan (Materialy 1887, 18). Muutkin aateelliset seurasivat tätä esimerkkiä ja asuttivat venäläisillä talonpojilla inkeriläiset lahjoitusmaansa (Kalinitchev 1998, 286–289).

Työvoimaperäinen muuttoliike

Valtion tai suurtilallisten määräämien maaorjien pakollisten siirtojen rinnalla alkoi vähitellen kehittyä omatoiminen ja järjestelemätön muuttoliike pääkaupunkiin sekä sitä ympäröiville seuduille. Eri väestöryhmiin kuuluneita muuttajia saapui Venäjän keisarikunnan eri osista sekä myös useista Euroopan maista. Pietarin kaupungin väestönkasvu oli nopeaa. Väestö oli myös yhä monikansallisempaa. 1800-luvun lopulla Luoteis-Inkerissä asui 19:ää ja Pietarissa jopa yli 40:ää eri kansallisuutta (Materialy 1887 35, 36).

Inkeriin suuntautuneelle suomalaiselle muuttoliikkeellä oli taloudellisia, sosiaalisia, etnisiä ja demografisia vaikutuksia sekä Inkerissä että lähtömuuttoalueilla. Tulijoiden syntyperä, ammattitaidot ja elinkeinot, sosiaalinen tausta sekä varallisuus merkitsivät paljon alueen kehityksen kannalta.

Työvoima siirtyi valtionrajojen sisällä alueiden taloudellisen kehityksen perusteella. Karjalan kannakselle perustetut uudet kasvukeskukset kärsivät työvoimapulasta. Syrjäseutu, joka ei pysynyt mukana talousnousun vauhdissa, menetti pian asukkaitaan (vrt. Zarković 2002, 15–17).

Työvoiman liikkuvuudesta tuli taloudellisen sääteilyn tärkein tekijä Karjalan kannaksella. Sitä voitaneen pitää Luoteis-Venäjän kehityksen moottorina. Jos Venäjällä työvoimavarannot eivät olisi sopeutuneet nopeisiin muutoksiin eivätkä olisi tyydyttäneet teollisuuden ja rakentamisen kasvanutta työvoimatarvetta, se olisi johtanut tuotannon laskuun ja alueen jälkeen jäämiseen. Tällöin Pietarilla olisi ollut vaikeuksia saada riittävästi taloudellista ja poliittista painoarvoa tullakseen koko keisarikunnan todelliseksi pääkaupungiksi.

Edistyksellisten teknologioiden, valtaviin markkinoiden ja nopeiden kuljetusten tulo johti tuotantokapasiteetin maantieteelliseen uudelleenjärjestelyyn. Alueen luonnonrikkauksien hyödyntäminen johti teollisuuden monipuolistumiseen. Tämän seurauksena mm. Valkeasaarelle, Siestarjoelle, Myllykylään ja Vaskisavottaan muodostui paikallisia teollisuus- ja kauppavyöhykkeitä. Inkerissä tapahtui alueellinen jako perinteisiin maatalousvyöhykkeisiin ja teollisuusklustereihin.

Tutkimuksen tavoitteet ja metodit

Inkeriin suuntautuneiden muuttovirtojen tarkastelu edellyttää siirtolaisten tarkkaa luokittelua amma-

tin ja kansallisuuden mukaan. Paikallisten olosuhteiden tarkempi tarkastelu vaatii isojen tulomuuttoaluiden jakamista pienempiin osiin. Kuvernementin ja kihlakunnan tasolla kerätyt tiedot 'hukkaavat' ne ruohonjuuritason eroavaisuudet, joita eri pitäjissä ja yhteisöissä asuneet ihmiset kokivat jokapäiväisessä elämässään. Monimuotoisesta todellisuudesta saattaa tulla pelkistetty ja yksinkertaistettu, jos sosiaaliset, taloudelliset ja etniset tekijät sekä paikalliset erityispiirteet jäävät huomiotta.

Esimerkiksi semstvon (itsehallintolaitos Venäjällä) suorittaman kotitaloustutkimuksen mukaan Pietarin kihlakunnan kantaväestöstä 3,4 % muutti pois 1880-luvulla. Tarkemmin tarkasteltuna poismuutto vaihteli kuitenkin huomattavasti paikkakunnittain - vähäisintä lähtömuutto oli Haapakankaan (0,4 %) ja suurinta Novosaratovskajan pitäjässä (7 %). Kansallisuuksittain tarkasteltuna vähäisintä muutto oli Lempaalan pitäjän venäläisten (0,5 %) ja suurinta Polsterissa asuneiden puolalaisten keskuudessa (jopa 50 %). Samalla tavalla siirtolaisten määrät vaihtelivat 50-kertaisesti eri paikkakuntien välillä ja jopa 150-kertaisesti eri kylien välillä (Materialy 1887, 232).

Muuttomotiivit vaihtelivat pitäjittäin ja etnisyyden perusteella tarkasteltuna. Siirtolaisuuden tutkiminen tuo esiin moninaisten sosiaalisten ja taloudellisten tapahtumaketjujen syyt sekä kulttuurien ja väestöryhmien vuorovaikutussuhteet (Kostiainen 1994, 9-46).

Mikrohistoriallisen ja monitieteisen lähestymistavan käyttö yhteiskunnallisten ilmiöiden – esimerkiksi muuttoliikkeen - selittämiseksi on yleistynyt historian tutkijoiden keskuudessa, koska sosiaalitieteiden perinteisillä menetelmillä hankitut tutkimustulokset ja yleistykset eivät saaneet riittävää vahvistusta ihmisten kuvaamasta henkilökohtaisesta kokemuksesta (Iggers 1997, 108). Tarkasteltavan kohteen pieni koko antaa mahdollisuuden pohtia paikallisten erikoisolosuhteiden laajaa kirjoa. Siten yksilöiden muodostamasta yhteisöstä tulee ihanteellinen tutkimuskohde (Levinson 2003, XXXIX).

Mikrohistoriallisen tutkimuksen tehtäviin kuuluu eri ihmisryhmiä yhdistävien tekijöiden selvittäminen. Ihmisryhmät rakentavat suhteitaan muihin ryhmiin konfliktien ja solidaarisuuden pohjalta. Suhteiden perusteet juontuvat taloudellisten intressien vuorovaikutuksesta (Tilly 1984, 83, 125).

Artikkelissa tutkitaan Luoteis-Inkeriin suuntautuneita muuttovirtoja esimerkkeinä Kylänjatkon ja Val-

keasaaren pitäjät. Artikkelissa selvitetään lähtö- ja tulomuuttojen määrät, voimakkuudet ja suunnat. Siirtolaiset ja kantaväestö luokitellaan sukupuolen, sosiaalisen sekä etnisen taustan mukaan. Lopuksi tarkastellaan muuttoon vaikuttavia tekijöitä ja väestön liikkuvuuden seurauksia.

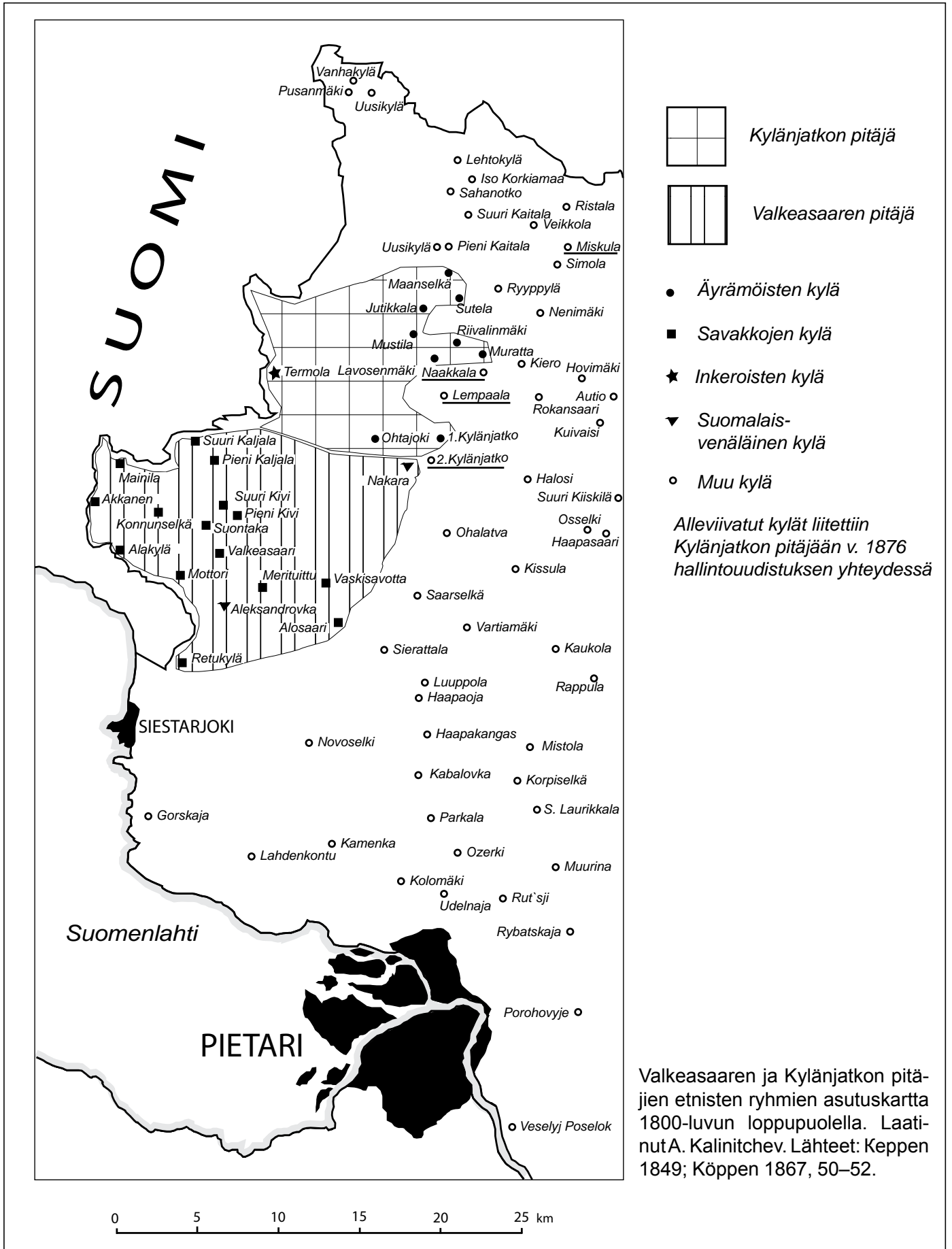
Tutkimuskohde

Kylänjatkon ja Valkeasaaren pitäjien talonpojat olivat kuuluneet ennen läänityslaitoksen lakkauttamista vuonna 1861 Kaidanov-Olhinien suvulle kuuluneeseen aatelitilaan. Talonpoikien elämää säätelivät hallinnolliset säännöt ja taloudelliset suhteet aina vuoteen 1870. Tuolloin maanlunastusten yhteydessä talonpojat saivat käyttöoikeudet sarkoihinsa. Myöhemmin Kylänjatkon pitäjän rajat muuttuivat, koska pitäjään liitettiin kyliä, jotka eivät alun perin olleet kuuluneet aatelitilaan. Vuonna 1876 Kylänjatkon pitäjään liitettiin Lempaalan kyläyhteisö, joka koostui Lempaalan, Nakkolan, Miskolan ja toisen Kylänjatkon (ensimmäinen Kylänjatko oli osa Mustolan kyläyhteisöä) kylistä (Ottshet 1885, 907–913).

Kylänjatkon ja Valkeasaaren pitäjiä käsittäneen Kaidanov-Olhinien kartanon väestöstä enemmistö oli inkerinsuomalaisia, ja siten vähemmistöön kuuluivat venäläiset sekä inkeroiset. 1860-luvulla venäläisiä oli 238 miestä (Kalinitchev 1998, 282–289). Venäläisten naisten luku saadaan laskemalla v. 1858 tiedoista olettaen, että heidän luonnollinen väestönkasvunsa oli suunnilleen samanlainen 30 vuoden ajan. Tällöin naisten määräksi saadaan 251 ja molempien sukupuolten kokonaisluku nousee siten 490 henkeen. Venäläiset työläiset perheineen asuttivat Valkeasaaren pitäjää.

Myös inkeroisten määrä pystytään laskemaan, kun lisätään Kylänjatkon 25 luterilaisen inkeroisen joukkoon Termolan 27 ortodoksiuskoista inkeroista (Köppen 1867, 51; Istoriko-statistitsheskije svedeni- ja 1884, 174–175). Yhteisluvuksi tulee siten 52 inkeroista. Luku on suuntaa antava. Kaikki inkeroiset olivat Kylänjatkon pitäjän asukkaita.

1860-luvulla inkerinsuomalainen väestö oli näissä kahdessa pitäjässä 3 122 henkeä (Köppen 1867, 50–52). Inkeriläiset muodostivat paikkakunnan enemmistön. Inkerinsuomalaisen väestön osuus oli korkea vain Haapakankaan naapuripitäjässä.

Tulomuutto

Väestönlaskennan mukaan vuosina 188–85 Inkerin kantaväestö – inkeroiset – oli kasvanut Lempaalan kyläyhteisön liityttyä Kylänjatkon pitäjään 150 henkeen (81 miestä ja 69 naista). Vanhan Kylänjatkon pitäjässä asui 70 inkeraista (43 miestä ja 27 naista). Siirtolaisia inkeroisista ei rekisteröity. Valkeasaaren pitäjässä ei ollut inkeroisia. Saksalaiset olivat uusi ryhmä näillä seuduilla. Heitä asui yhdeksän henkeä Valkeasaarella ja kaksi Kylänjatossa (Materialy 1887, 25).

1880-luvulla Kylänjatkon pitäjän venäläinen asutus käsitti 543 henkeä (213 miestä ja 240 naista) ja Valkeasaaren pitäjässä 368 henkeä (168 miestä ja 200 naista). Suomalaisia asukkaita Kylänjatkon pitäjässä oli 1 834 henkeä (906 miestä ja 928 naista) ja vastaavasti Valkeasaarella 2 463 henkeä (1 219 miestä ja 1 244 naista). Näin ollen pysyvänä talonpoikaisyhteisönä kirjatusta asutuksesta oli Valkeasaarella 87 % inkerinsuomalaisia ja 13 % venäläisiä, Kylänjatolla taas 75 % inkerinsuomalaisia, 19 % venäläisiä ja 6 % inkeroisia (Materialy 1887, 28).

Näiden kahden pitäjän suomalaisen asutuksen kasvu johtui sekä väestön luonnollisesta lisääntymisestä että Viipurin kuvernementissa syntyneiden suomalaisten tulomuutosta. Suomalaisia saapui Inkeriin koko 1800-luvun ajan. Köppenin keräämien tietojen mukaan 1860-luvun tulokkaita Vanhasta Suomesta oli 230 henkeä, paikallisen luterilaisen väestön ollessaan kooltaan 1 118 henkeä (Köppen 1867, 51). Näin ollen 1860-luvulla suomensuomalaisten muuttajien määrä oli 20 % Kylänjatkon luterilaisesta väestöstä.

Tulokkaat Vanhasta Suomesta asettuivat Nakaran, Ohtan, Kylänjatkon, Murattan, Mustilan, Jutikkalan, Sutelan ja Maanselän kyliin. Kaikissa em. kylissä oli asunut äyrämöisiä, joka koostui Karjalan kannaksen läntisistä osista muuttaneiden jälkeläisistä (Sihvo 1992, 179–181). Poikkeuksena tästä säännöstä oli Kylänjatkon pitäjän tehdaskylä Nakara, jossa asui tilanherrojen siirtämiä työläisiä savakoita (Kalinitchev 1998, 282–294). Valkeasaaren pitäjän asuttaneet savakot olivat enemmistöasemassa toiseen subetniseen ryhmään eli äyrämöisiin verrattuna. Siellä Köppen ei rekisteröinyt yhtään suomensuomalasta muuttajaa. Oletettavaksi jää, että Viipurin kuvernementin äyrämöiset valitessaan Inkeristä uutta asuinpaikkaa päätyivät paikkakuntiin, jossa heidän ryhmänsä edustajia oli asunut jo ennestään.

Luoteis-Inkerissä Viipurin kuvernementin tunnustama olleet Valkeasaaren ja Kylänjatkon pitäjät sijaitsivat suomalaisessa kulttuuriympäristössä (Ahlgqvist 1904, 207–219; Kuujo 1969, 63–70). Äyrämöiset ja savakot asuttivat Viipurin kuvernementin, Pietarin kihlakunnan ja naapurissa olleen Pähkinälinnan kihlakuntaa.

Suomalaiset olivat enemmistönä koko Pohjois-Inkerissä. Viipurin kuvernementtia ja Inkeriä ympäröi yhtenäinen suomenkielinen väestö, ja tämä teki rajan ylittämisen helpoksi. 1800-luvulla laajentunut muuttovirta Viipurin kuvernementista Pohjois-Inkeriin ja mm. Kylänjatkon pitäjän äyrämöispaikkakuntiin todistaa, että suomalainen vaikutus ylitti Suomen ja Venäjän välisen rajan.

1880-luvulla Kylänjatko ja Valkeasaari, kuten koko Inkeri, olivat muuttovoittopitäjiä. Valkeasaaren muutti 120 venäläistä (70 miestä ja 50 naista) ja 113 suomalaista (56 miestä 57 naista). Vastaavasti Kylänjatsoon muutti 96 venäläistä (38 miestä ja 58 naista) ja 170 suomalaista (86 miestä ja 84 naista).

Muuttotarkastelussa on kiinnitettävä huomio siihen, että Inkerissä muuttokohteet vaihtelivat etnisyyden perusteella. Venäläisiä siirtolaisia oli vähiten Vartiamäen ja Haapakankaan pitäjissä, joiden asutus oli melkein täysin suomalaista. Eniten venäläisiä oli Moskovskajan (yli 23 500 henkeä), Aleksandrovskan (yli 6 000 henkeä) ja Polsterin (yli 5 000 henkeä) pitäjissä. Pitäjät olivat myös venäläisenemmistöisiä väestöiltään. Venäläisiä siirtolaisia oli myös saksalaisenemmistöisessä Novosaratovskajan pitäjässä (noin 5 000 henkeä). Suomalaisia oli muuttanut eniten Valkeasaaren viereisessä sijaitsevaan Siestarjoen teollisuuspitäjään (370 henkeä), sekä Moskovskajaan (386) ja Polsteriin (325 henkeä, kts. Materialy 1887, 35).

Varattomat eli invalidit, vanhukset, lapset ja kerjäläiset vailla oman perheen tukea elivät kyläyhteisöjen ylläpidolla. Luterilaiset ja ortodoksiset seurakunnat huolehtivat myös köyhistä (Ottshet 1866, 8–9). Kerjäläisten osuus paikallisessa asutuksessa oli vähäinen (Materialy 1885, 94, 124). Kerjäläiset saapuivat Valkeasaaren ja Kylänjatkon pitäjiin muilta paikkakunnilta. Pääkaupungin poliisi pidatti kerjäläisiä, kiertolaisia, yleisen järjestyksen rikkojia ja ilman passia oleskelleita suomensuomalaisia, joten he pakenivat lainvalvojia maaseudulle. Siellä valvonta ei ollut yhtä tiukkaa (Ottshet 1885, 5).

Siirtolaisuus sukupuolen mukaan

Inkerissä miehiä liikkui enemmän kuin naisia - Moskovskajan pitäjässä ero oli melkein kaksinkertainen sukupuolten välillä. Tämä osoittaa, että Inkeriin suuntautunut siirtolaisuus tapahtui pitkälti yksinäisten palkollisten toimesta. Palkollisten liikkuvuutta on käsiteltävä sukupuolen mukaan, koska 1800-luvun loppupuolella tapahtui muutoksia, joiden vaikutuksesta liikkuvuuden luonteeseen tuli uusia piirteitä. Naisten muutto jatkoi kasvuaan Venäjällä, koska naiset pystyivät omatoimisesti hakemaan työtä ja työllistymään mm. palvelijoina, keittäjinä, ompelijoina, lastenhoitajina ja karjakkoina (Materialy 1885, 338–361). Sekä naisten että miesten kohdalla perhesiirtolaisuuden osuus jäi vähäiseksi (Materialy 1885, 254, 268–270).

1880-luvun väestönlaskennan mukaan Pietarin kihlakuntaan muutti yli 55 000 henkeä, mikä oli enemmän kuin paikallisen väestön määrä (36 040). Suurissa teollisuus- ja kauppapitäjissä – Moskovskajassa ja Aleksandrovskejassa – muuttajia oli melkein 7,5 kertaa enemmän kuin paikallisia. Moskovskajassa muuttajia oli 23 533 ja Aleksandrovskejassa 6 663 henkeä. Näihin lukuihin verrattuna muuttaminen Inkerin pohjoisiin osiin oli hyvin vähäistä.

Muuttajat tarvitsivat työpaikan lisäksi vapaita asuntoja, joiden vuokrauksesta tuli edellytys alueelliselle kehitykselle. Muuttovirrat olivat suurimpia paikakunnille, joissa siirtolaisille löytyi asuntoja.

Myös muuttovirtojen suunnat on huomioitava tarkastelussa. Pietarin kihlakuntaan kohdistuneet päämuuttovirrat lähtivät liikkeelle etelästä, muista Venäjän kuvernementeista ne suuntautuivat pääkaupunkiin tai sen tiheään asutuille lähialueille. Harvat muuttajat jatkoivat matkaansa Pietarista pohjoiseen. Tästä syystä siirtolaisuus pohjoisiin suomalaisiin pitäjiin oli pientä. Pietarin kihlakunnassa väestöllisesti tarkasteltuna liikkui eniten venäläisiä (melkein 50 000), toiseksi suomalaisia (3 126) ja kolmanneksi saksalaisia (1 329).

Lasten muuttoliike inkerinsuomalaisiin sijaisperheisiin

Kylänjatkon pitäjässä asui 2 635 henkeä tulokkaat mukaan luettuna (1 961 inkerinsuomalaista, 518 venäläistä, 148 inkeröistä ja kahdeksan muun kansallisuuden edustajaa). Valkeasaaren pitäjässä asui 2 938

henkeä (2 531 inkerinsuomalaista, 391 venäläistä ja 14 muuta kansallisuutta olevaa).

Venäläinen siirtolaisuus pohjoisiin inkerinsuomalaisiin kyliin (Kylänjatkon kylät mukaan lukien) oli paljolti valtion organisoimaa alaikäisten lasten siirtolaisuutta. Pietarilaiseen kasvatustalokseen päätyneet ja niissä venäläisiksi kirjatut orpolapset lähetettiin sijaisperheisiin valtion maksamaa korvausta vastaan (Ottshet 1866, 16; Svod postanovlenij 1872, 19). Kasvatustaloksen virkailijat kävivät säännöllisesti tarkastuttamassa orpolasten hyvinvointia tai velvoittivat ottovanhempia tuomaan lapsia tarkastukseen (kts. kuva). Venäläisen väestön nopea kasvu on selitettävissä inkerinsuomalaisten sijaisperheiden kasvattamien venäläisten orpolasten liittämällä kyläyhteisöjen asukaskuntaan. Näin orpolapsista tuli pohjoisten inkerinsuomalaisten kyläyhteisöjen pysyviä jäseniä. Venäläinen siirtolaisuus inkerinsuomalaisiin yhteisöihin ei siten muistuttanut aikuisten työperäistä muuttamista.

Vuonna 1858 pidettyyn 10. väestönlaskentaan verrattuna Kylänjatkon pitäjän asutus kasvoi 24 % ja Valkeasaaren vastaavasti vain 2 % (Materialy 1887, 40). Orpolasten kasvattamisesta tuli talonpojille jopa elinkeino, sillä joissain perheissä saattoi olla sijoitettuna useita kasvattilapsia. Inkerinsuomalaiset olivat harjoittaneet muiden kansallisuuksien tavoin tätä ”elinkeinoa” useita vuosikymmeniä. Valtion maksama korvaus yhdestä ottolapsesta oli noin 33 ruplaa vuodessa (Materialy 1887, 262).

Vertailun vuoksi mainitkoon, että vv. 1861-1870 talonpoikien tilanomistajille suorittama vuosittainen rahavero oli 10 ruplaa (Kalinitchev 1998, 179).

Kylänjatkon pitäjässä kasvattilapsia oli 435 (213 poikaa ja 240 tyttöä). Valkeasaaren pitäjässä ei pidetty kasvattilapsia, ja asukasluvun kasvu olikin siellä hitaampaa (Materialy 1885, 92–96).

Pietarilainen itsehallinto semstvo järjesti orpojen terveydenhoidon asuinpaikkakohtaisesti. Orpolasten kannalta tärkeä askel oli Hoivaseuran perustaminen vuonna 1880. Seura hankki orvoille vaatteita ja jalkineita (Ottshet 1885, 321–343).

Muihin säätyihin kuuluneen väestön muuttoliike

Talonpoikaissiirtolaisuuden lisäksi Inkeriin kohdistui muiden säätyjen edustajien muuttoliikettä. Talon-

poikaisten kyläyhteisöjen lisäksi Valkeasaarella sijaitsi eri säätyjen edustajille kuuluneet viisi huvilaa. Vuosina 1861-1882 Valkeasaarelle ja Kylänjatkoon rakennettiin neljä uutta aatelihovileiriä viiden aikaisemman lisäksi. Valkeasaarella toimi myös viisi majataloa.

Pietarin kihlakunnan itsehallinto otti tavoitteekseen suomensuomalaisten asuttamisen Inkerin autioloille. Ajatuksena oli alueen taloudellisen potentiaalın hyödyntäminen, joten uusien mautilojen perustamista Inkeriin haluttiin edistää. Suomensuomalaisia mautiloja rakennettiin mm. Haapakankaan ja Vartiamäen pitäjiin (Ottshet 1866, 44–45). Vuonna 1865 Pietarin kihlakunnassa vain kaksi mautilaa kuului itsenäisille paikallisiin talonpoikaisyhteisöihin kuulumattomille suomensuomalaisille maanviljelijöille. Vuonna 1888 niitä oli jo 63. Suurimmaksi osaksi suomalaisten mautilat olivat kooltaan pieniä, sillä 46

pienitilaa omisti alle 0,5 desjatinaa (eli 0,55 ha). Suomensuomalaiset pienitalliset viljelivät vuokrateltoja. (Materialy 1891, 14–101).

Suomensuomalaisten tulo Inkeriin ei sujunut ongelmitta. Tuloa hidasti erityisesti huono tieverkosto (Ottshet 1866, 44–45). Vetävinä ja maatalouselinkeinoa edistävinä tekijöinä voidaan mainita pääkaupunkiseudun markkinoiden läheisyys ja edullinen paikallinen työvoima.

Eri säätyihin kuuluneet tulijat vaikuttivat väestön sosiaaliseen rakenteeseen tuomalla monipuolisuutta alueen kulttuuriympäristöön ja nostamalla yleistä koulutustasoa. Pietarilaisten aateliin, lomalaisten, ammattityöläisten sekä suomensuomalaisten maanviljelijöiden tulomuutot nopeuttivat kulttuurista vaihtoa, toivat elinkeinoja koskevia innovaatioita ja edesauttoivat paikallisten käsitöiden, teollisuusalojen ja markkinoiden kehittymistä.

Vasili Kalistov "Kasvatuslaitoksen orpolasten tarkastuttaminen" (1866).
Lähde: <http://www.materinstvo.ru/art/4870/> (28.2.2011).

Eri väestöryhmien välinen yhteydenpito

Yhteisen kielen osaamista voitaneen pitää muuttoliikkeen keskeisenä säätelytekijänä. Vuosina 1882–85 väestönlaskennan mukaan venäjän kielen taito Valkeasaaren ja Kylänjatkon pitäjien suomenkielisen enemmistöväestön keskuudessa vaihteli paljon. Luku- ja kirjoitustaitoisia miehistä oli 15 % ja naisista 4–5 %. Puhekielen taitoja ei rekisteröity. Asutusta tutkittaessa mainittiin, että yleensä inkerinsuomalaiset osasivat lukea ja kirjoittaa äidinkielellään (Materialy 1885, 16–26). Vertailtaessa suomalaisten kielitaitoa muiden väestöryhmien vastaaviin havaitaan, että kuvernementin saksalaiset melkein poikkeuksetta osasivat lukea ja kirjoittaa venäjäksi. Heidän oli siten helppo muuttaa asumaan uusille paikkakunnille

Yhteisen kielen käyttö oli välttämätön ehto monietniseen kanssakäymiselle. Jos ranska oli venäläisen yhteiskunnan yläluokkaan kuuluneiden kommunikointikieli, niin venäjä oli rahvaan kieli. Suomi oli yksi monista vähemmistökielistä, ja muut etniset ryhmät eivät sitä osanneet. Tämä selittää sen, että venäjänkielisten muuttoliike Pohjois-Inkerin suomalaisenemmistöisille luterilaisille paikkakunnille oli olematonta. Valkeasaaren kohdistunut venäläisten muutto johtui paikkakunnalla sijainneista teollisuuslaitoksista ja omatoimisesta kaupankäynnistä, koska molemmat alat vaativat yhteisen kielen eli venäjän taitoa (Materialy 1885, 92, 254). Samanaikaiset tulo- ja poismuutot kertovat tehdastyövoiman kierrosta.

Venäläisen väestön muuttoa Inkerin pohjoisiin pitäjiin hidastaneisiin tekijöihin voitaneen lukea myös eri etnisten ryhmien väliset kulttuurierot, erilaiset uskonnot ja Inkerin maatalousvaltaisuus.

Poismuutot

Ennen vuotta 1882 Valkeasaaren pitäjistä muutti pysyvästi pois 31 inkerinsuomalaista miestä ja 14 naista. Vastaavat luvut Kylänjatkon pitäjässä olivat 27 miestä ja 16 naista. Valkeasaaresta venäläisten poismuutto käsitti 62 miestä ja 35 naista. Kylänjatkosta lähteneistä venäläisistä oli miehiä 15 ja naisia 16. Kylänjatkosta muutti pois myös kaksi inkerois-miestä.

Valkeasaarissa asuneista venäläisistä miehistä muutti pois 37 % ja naisista 17 %. Tulos on selitettävissä työllisyystilanteella, koska tämän väestöryh-

män edustajat olivat tehdastyöläisiä. Taloudellisen tilanteen muuttuessa joutuivat työläiset etsimään uutta työtä muilta paikkakunnilta. Erityisesti tämä koski nuoremman sukupolven miehiä.

Aikaisemmin venäläiset eivät harjoittaneet maatalouselinkeinoa, vaan sukupolvesta toiseen he tekivät työtä lähitehtailla (Kalinitchev 1998, 121). Venäläiset siirrettiin Inkeriin maaorjuuden aikana paikallisten teollisuuslaitosten työvoimatarpeita tyydyttämään. Teollisen toiminnan supistuessa 1860-luvulla tehdasyhteisöjen jäsenille myönnettiin lainaa, jotta he ostaisivat sarkoja entisiltä omistajiltaan Kaidanov-Olhineilta ja ryhtyisivät maanviljelijöiksi. Tämä osoittautui kuitenkin hankalaksi, koska omatoimisten maatilojen perustaminen vaati kotitalouksilta merkittäviä investointeja – piti hankkia työkaluja ja karjaa.

Tehtailta maatalouteen siirtyneen väestön tulot pienentyivät. Myllykylän, Nakaran ja Vaskisavotan kylien sekä venäläisiä että inkerinsuomalaisia asukkaita joutui muuttamaan pois leivän perässä (Ottshet 1885, 461–478). 1880-luvulla joka viides talonpoika jätti maapalstansa ja lähti Valkeasaarelta. Yhteensä tällaisia lähtijöitä oli 120 henkeä. Osa lyhyen aikaa tehtaiden palveluksessa työskennelleistä inkerinsuomalaisista lähti myös etsimään parempaa tulevaisuutta. Taloudellinen rakennemuutos irrotti puolet Myllykylän asukkaista maatilkuiltaan.

Viereisen Kylänjatkon pitäjän venäläisistä lähti pois 7%. Tämän perusteella voidaan olettaa, etteivät kaikkien inkerinsuomalaisten sijaisperheiden kasvatit jääneet ottovanhempiensa luokse. Venäläisten keskimääräinen siirtolaisuus Pietarin kihlakunnassa oli vähäisempi eli 3 % (Materialy 1887, 29). Tämä viittaa siihen, että venäläisten keskuudessa oli vähän muuttaneisuutta. Kuitenkin ollessaan vähemmistönä pohjoispitäjissä, venäläiset muuttivat pois keskimääräistä useammin.

Valkeasaaren ja Kylänjatkon pitäjien inkerinsuomalaisista miehistä muutti kolme ja naisista noin kaksi prosenttia (Materialy 1887, 29). Vastaavat luvut koko kihlakunnan tasolla olivat kaksi ja yksi prosenttia. Inkerinsuomalaisten poismuutto oli vielä vähäisempää viereisissä Haapakankaan ja Vartiamäen pitäjissä (0,1 % ensimmäisessä ja 0,5 % toisessa), mutta suurempaa Parkalan, Kivinenän ja Siestarjoen pitäjistä. Vertailtaessa muihin väestöryhmiin voidaan todeta, että koko kihlakunnan tilastojen mukaan saksalaisista miehistä muutti kuusi prosenttia ja naisista taas neljä prosenttia.

Tilastot osoittavat, että inkerinsuomalaiset olivat kiintyneet kotiseutuihinsa muita väestöryhmiä enemmän, mikä ei kuitenkaan estänyt heidän liikkumistaan. Toisaalta maatalouspaikkakunnilla asuvien liikkuvuus oli yleensäkin vähäisempää. Vaikka Kylänjatkon pitäjän omia palstoja viljelleistä inkerinsuomalaisperheistä joka kahdeksannesta inkeriläisperheestä lähti muuttajia, vain 1,3 % kaikista eli viisi perhettä päätti jättää kotiseutunsa lopullisesti.

Tilastojen antamista prosenttiluvuista voidaan laskea tilallisten ja maattomien perheiden määrät. Kylänjatkon pitäjässä tilallisia oli n. 374 ja maattomia 19 perhettä.

Valkeasaaren pitäjän asutus koostui 542 tilallisen kotitaloudesta; 76 kotitaloudesta (14 % kokonaisuudesta) lähti muuttajia. Vastaavasti 26 kotitaloutta eli 4,8 % kaikista jätti maatalouselinkeinon. Kaikkiaan 50 kotitaloutta eli maattomina. Heistä noin puolet muutti pois kokonaan ja jääneistä lähti ainakin yksi jäsen kotitaloutta kohti.

Edellisen perusteella voidaan todeta, että 1800-luvun loppupuolella Inkerin maataloutta leimasi kaksi ilmiötä: maapalstojen pinta-alat pienentyivät henkeä kohden, ja toisaalta kotitaloudet siirtyivät harjoittamaan muita elinkeinoja. Nämä tekijät vaikuttivat siihen,

että osa Inkerin asukkaista joutui siirtolaisiksi. Perheenjäsenet jäivät kotiseuduille maapalstojen lunastuksen vuoksi, koska kyläyhteisöt hankkivat maapalstat pankin myöntämän lainan avulla. Lainaa piti lyhentää vuosittain. Palstat olivat talonpoikien yhteisessä omistuksessa, joten kyläyhteisöstä irtaantuminen merkitsi kotitalouden maksaman osuuden menetystä muiden kyläkuntalaisten hyväksi. Se tarkoitti myös kotitalouden jo maksaman osuuden menetystä, koska talokohtaisia lainanlyhennyksiä ei saanut takaisin.

Valkeasaaren pitäjän venäläisistä maattomista ja maan puutteesta olleista kotitalouksista muutti pois noin kolmannes. Maaton ja maan puutteesta ollut inkerinsuomalainen jätti kotiseutunsa hyvin harvoin. Haapakankaan asukkaiden poismuutto oli olematonta. Vähäisen liikkuvuuden syy liittyi inkerinsuomalaisia yhteisöjä yhdistäviin vahvoihin siteisiin ja paikallisen kulttuurin vaalimiseen sekä maatalousväestön kynnukseen tulla työläisiksi. Työläisten ainoa pääoma oli omien käsien taidot, maatalousväestö omisti niiden lisäksi maatilkkunsa ja torppansa, mikä teki heidän asemansa vakaamaksi.

Vertailtaessa venäläisiä ja inkerinsuomalaisia saksalaisiin huomataan, että Pietarin eteläpuolella olleista Srednerogatinskajan ja Novosaratovskajan pitäjis-

Taulukko 1. Kylänjatkon pitäjän perheiden koot, jäseniä, %.

	1 jäs.	2 jäs.	3 jäs.	4 jäs.	5 jäs.	6 jäs.	7 jäs.	8 jäs.	9 jäs.	10 jäs.	11 ja enemmän	Yhteensä %
Paikalliset	4	4	7	13	15	15	14	10	6	6	6	100
Tulokkaat	23	8	12	14	11	11	9	6	5	2	0	100

Lähde: Materialy 1887, 52–53.

Taulukko 2. Valkeasaaren pitäjän perheiden koot, jäseniä, %

	1 jäs.	2 jäs.	3 jäs.	4 jäs.	5 jäs.	6 jäs.	7 jäs.	8 jäs.	9 jäs.	10 jäs.	11 ja enemmän	Yhteensä %
Paikalliset	8	13	13	17	14	13	9	7	3	2	2	100
Tulokkaat	33	17	17	16	6	4	6	1	0	0	1	100

Lähde: Materialy 1887, 52–53.

Taulukko 3. Työikäisiä Kylänjatkon pitäjän perheissä, henkeä, %.

	0 henk.	1 henk.	2 henk.	3 henk.	4 tai enemmän	Yhteensä %
Paikalliset	12	55	23	8	2	100
Tulokkaat	28	52	17	3	0	100

Lähde: Materialy 1887, 57.

Taulukko 4. Työikäisiä Valkeasaaren pitäjän perheissä, henkeä, %.

	0 henk.	1 henk.	2 henk.	3 henk.	4 tai enemmän	Yhteensä %
Paikalliset	9	64	21	5	1	100
Tulokkaat	13	76	10	1	0	100

Lähde: Materialy 1887, 57.

tä saksalaisten poismuutto tapahtui heidän Pietarin kuvernementtiin perustamiin uusiin siirtokuntiinsa. Saksalaisille oli ominaista se, että kunkin kotitalouden omistamat maat siirtyivät perunkirjassa vanhimmalle pojalle jakamattomina. Nuoremmat pojat joutuivat hankkimaan maatalousmaansa muualta.

Saksalaiset olivat aikoinaan muuttaneet pois kotimaastaan maan puutteen, korkean verotuksen, armeijapalveluksen, sotien ja nälän takia. Mennoniitat olivat löytäneet Inkeristä turvapaikan paetessaan uskontovainoja. Saksalaisten siirtolaisten asema poikkesi muiden talonpoikien asemasta Venäjän keisarikunnassa, sillä astuttuaan Inkerin kamaralle he saivat keisarivallalta 35 desjatnan eli noin 38 hehtaaria vainioita ja peltoja kotitaloutta kohti (Bahmitskaja 2006, 382–391; Bahmitskaja 1999, 233–244; Shrader 1989, 132–139; Shrader 1998, 81–90). Isot maatilkut, monen vuoden verovapaus, vapautus armeijan palveluksesta ja muut etuisuudet takasivat sen, että saksalaiset kotitaloudet pääsivät vaurastumaan.

Paikallisen ja muuttaneen väestön sosiaalinen profili

Vuosina 1882–85 Pietarin kihlakunnan itsehallinnon laatimien väestötilastoja mukaan perheiden koon ja vakavaraisuuden välillä oli selvä yhteys. Luoteis-In-

kerissä omaa palstaa tai vuokrapeltoa viljellyt perinteinen talonpoikaisperhe oli kooltaan suurempi kuin käsityöläis- tai tehdastyöläisperhe. Noilla paikkakunnilla asuneessa maanviljelijäperheessä oli keskimäärin kuusi jäsentä, pelkällä tonttimaalla asuneessa perheessä vastaavasti vain kolme. Vailla maata tai taloa olevissa perheissä asuivat yleensä kaksi jäsentä (Materialy 1887, 51, 52).

Tulokkailla oli paikallista väestöä vähemmän lapsia: tulokasperheissä oli keskimäärin yksi lapsi vähemmän kuin pysyvän asutuksen perheillä. Tämä selittyy sillä, että enemmistö muuttajista oli joko yksinäisiä tai yksinhuoltajaperheiden jäseniä. Usein muuttajavanhemmat ja lapset asuivat erillään (Materialy 1887, 50).

Itsehallinnon laatimista väestötilastoista selviää Kylänjatossa ja Valkeasaassa asuneiden perheiden sosiaalinen rakenne.

Kuten taulukoista 3 ja 4 ilmenee, muuttajaperheet olivat pienempiä ja siten taloudellisesti haavoittuvaisempia. Silloisissa oloissa vain perheen tuki takasi jäsenilleen sosiaalista turvaa, ja muuttajien asema oli huera ja turvaton onnettomuuden tai vanhuuden kohdatessa.

Luoteis-Inkerin väestö oli muiden paikkakuntien väestöön verrattuna nuorempaa. Asutuksen ikärakennetta tarkasteltaessa havaitaan, että lapsia (pojat alle 13 v. ja tytöt alle 11 v.) oli noin kolmasosa kummankin

pitäjän väestöstä (Materialy 1887, 44). Jos mukaan lasketaan nuoret (tytöt 12–15 v. ja pojat 14–17 v.), niin alle 18-vuotiaita alaikäisiä oli melkein puolet Kylänjatkoon pitäjän ja yli kolmasosa Valkeasaaren pitäjän väestöstä. Keskimäärin Pietarin kuvernementissä alaikäiset ja nuoret muodostivat viidenneksen koko väestöstä (Materialy 1887, 57).

Vaikka syntyvyys oli Inkerissä keskimääräistä suurempaa, oli kuitenkin havaittavissa käänneinen yhteys lasten osuuden ja Pietarin läheisyyden välillä: miten lähempänä Pietaria tai teollisuuskeskuksia asuttiin, siten pienempi oli lasten osuus väestöstä. Lähellä pääkaupunkia – Tuntian, Kivinenän ja Moskovskajan pitäjissä – lasten osuus väestöstä oli 11–19 %:n välillä. Näissä pitäjissä havaittiin jopa alenevaa väestönkehitystä, joka yleisesti liittyi naimattomuuteen (Materialy 1887, 45).

Iäkkäitä eli 60 vuotta täyttäneitä miehiä ja 55 vuotta täyttäneitä naisia oli Kylänjatkoon pitäjässä 19 henkeä, ts. 2 % asutuksesta. Valkeasaarella vastaavasti iäkkäitä oli kahdeksan henkeä eli 3 % paikallisesta väestöstä. Koko Pietarin kihlakunnassa iäkkäiden väestöosuus oli 2,5 %. Kylänjatkoon pitäjän perheissä asui keskimäärin 2, ja Valkeasaaren pitäjässä vastaavasti 2,5 työikäistä aikuista.

Vähiten vanhuksia oli siirtolaisperheissä, jotka asettuivat saksalaisiin ja pääkaupungin viereisiin paikkakuntiin (1–2 vanhusta 100 siirtolaisperhettä kohden). Eniten iäkkäitä oli inkerinsuomalaisilla maatalouspaikkakunnilla (10–30 vanhusta 100 siirtolaisperhettä kohden). Keskimäärin kihlakunnassa vanhusten osuus oli neljä iäkästä henkilöä 100 siirtolaisperhettä kohden (Materialy 1887, 50).

Käytössä olevien tietojen perusteella voidaan päätellä, että pääkaupungissa ja sen lähiseuduilla elinkustannukset nousivat niin korkeiksi, että tulijat eivät voineet ottaa mukaansa vanhempiaan tai hankkia lapsia. Kyseessä olevien seutujen elinkustannusten nousuun vaikutti asumisen ja elintarvikkeiden kalleus. Siirtotyöläiset joutuivat ostamaan kaikki käyttämänsä elintarvikkeet, kun taas maaseudun asukkaat pystyivät tuottamaan ainakin osan ravinnostaan itse. Elintarvikkeiden hinnat pääkaupungissa olivat maaseutuhintojen korkeampia ison kysynnän ja huomattavien kustannusten vuoksi.

Asumiskulut tekivät ison loven siirtolaisten tuloihin, joten heidän piti tyytyä pieneen huoneeseen tai sen osaan. Jos tulijoilla oli lapsia tai vanhempia, heidän ylläpitonsa oli halvempaa Pietarin kuvernementin

ulkopuolella sijaitsevilla lähtöalueilla. Vain pohjoisissa inkerinsuomalaisemmistöisissä kylissä säilyi perinteinen kaksi- tai kolmelapsinen maalaisperhe, jossa asui kolme sukupolvea.

Pohjoisten kylien inkerinsuomalaiset maatalousperheet käsittivät 5–6 jäsentä, siirtolaisten perheet vastaavasti 3–4 jäsentä. Tehdaspaikkakuntien paikallisten asukkaiden kotitalouksien koko oli keskimäärin 3,3–4,7 ja siirtolaisten 1,4–2,2 henkeä. Pietarin kihlakunnassa keskivertoperhe oli viisihenkinen. Kuvernementin muiden kihlakuntien perhekoko oli 0,4–0,7 henkeä suurempi (Materialy 1887, 48).

Tilastot kertovat karun totuuden Inkerin teollisuudessa tai maataloudessa työskennelleiden siirtotyöläisten ahdingosta 1880-luvulla. Suurimmalla osalla heistä ei ollut varaa perustaa omaa perhettä. Samasta syystä perheelliset joutuivat asumaan erossa lähimmäisistään, jotka olivat jääneet lähtöalueille.

Suurimmat perheet tavattiin pysyvien saksalaisten asukkaiden keskuudessa. Ne koostuivat 6,9 hengestä. Kuitenkin samoille seuduille muuttaneiden saksalaisten perheissä oli 1,3 henkeä, eli ne olivat suuremmaksi osaksi yksinäistalouksia, yksinhuoltajia tai kaukana kodistaan ansiotyössä olleita perheenjäseniä.

Elinkeinot

Inkeriin kohdistuneeseen muuttoliikkeeseen vaikutti alueen taloudellinen kehitys Pohdittaessa muuttoliikkeen syitä ja seurauksia on otettava huomioon eri maantieteellisissä vyöhykkeissä ilmenneet talonpoikaisyrittäjyyden erikoispiirteet sekä väestöryhmien erilaiset vuorovaikutustilanteet.

Monietnisen ja esiteollisen yhteiskunnan vallitessa Venäjällä eri väestöryhmien jäsenet jakoivat keskenään taloudellisen kehityksen seurauksena tulleet hyödyt ja vaikeudet.

Kylänjatkoon pitäjään tulleet aikuiset muuttajat olivat syntyperältään suomalaisia. Puolet heistä harjoitti maataloutta vuokrapelloilla, toinen puoli väestöstä oli talottomia ja maattomia (Materialy 1887, 214). Valkeasaarelle tulleista vastaavasti puolet oli talottomia, muilla oli vain tonttimaata.

Tulokkaiden kotitaloudet olivat melkein poikkeuksetta vailla karjaa (Materialy 1887, 216).

Syy maatalouselinkeinon lopettamiselle oli väestön luonnollisessa kasvussa. Vuosien mittaan väestö

lisääntyi, mutta kyläkuntien käytössä olleiden palstojen pinta-ala pysyi muuttumattomana. 15 vuoden aikana Kylänjatkon pitäjän talonpoikaisyhteisöjen sarkojen pinta-ala henkeä kohden pieneni 38 % ja Valkeasaaren pitäjässä 23 %.

Maatalous kuitenkin pysyi edelleen tärkeänä elinkeinona Luoteis-Inkerissä. On laskettu, että Kylänjatkon pitäjän kotitalouksista 86 % ja Valkeasaaren 70 % harjoitti maataloutta jossain määrin. Inkerinsuomalaisten kotitalouksien pääelinkeino oli Pietariin tarkoitettujen maitotuotteiden valmistus (Kalinitchev 1998, 153, 180, 195; Materialy 1887, 94, 96, 128).

Jotta laidunmaata olisi riittänyt kyläyhteisöjen kaikkien jäsenten karjalle, useimmat kylät joutuivat vuokraamaan maata kummassakin pitäjässä. Tavallisesti vuokrasopimukset solmittiin koko kyläyhteisön nimissä. Niinpä yhteisten vuokrausten lisäksi osa talonpojista solmi henkilökohtaisen maanvuokrasopimuksen. Yhteisten niittyvuokrien lisäksi Kylänjatkon talonpojista 37 % ja Valkeasaaren talonpojista 20 % teki henkilökohtaisia vuokraussopimuksia laidunmaan saamiseksi (Materialy 1887, 133). Vuokrausta vainioita oli vain pieni osa, koska leipää viljeltiin vain omaan käyttöön. Inkeriläiset kotitaloudet tuottivat vain 80 % lehmiansä kuluttamasta heinästä. Loput ostettiin Suomesta (Materialy 1887, 205).

Kaikki tilalliset eivät harjoittaneet maataloutta, vaan osa heistä vuokrasi palstansa (Materialy 1887, 145). Useat pientilalliset toimivat näin, koska heille sarat eivät riittäneet ruokakuntien elättämiseksi, ja he joutuivat harkitsemaan muita keinoja toimeentulon saamiseksi. Vuokraraha meni kokonaisuudessaan maapankille vuosittaisiin lainanlyhennyksiin (Materialy 1887, 147). Voidaan olettaa, että tällaiset tilalliset harjoittivat käsityötä, työskentelivät maataloustyöntekijöinä tai muuttivat pois.

Suuri maan kysyntä nosti maanvuokrien hintoja (Materialy 1887, 132, 134, 135). Korkeat vuokrahinnat ja vähän maitoa antava karja rajoittivat inkeriläisten tuloja (Materialy 1887 199–202, 239). Merkittävä osa maitokaupasta keskittyi välittäjien käsiin, ja heidän sisäänostohintansa olivat noin 50 % Pietarin vähittäismyyntihinnoista (Materialy 1887, 244; Ottshet 1866, 10–11).

Valkeasaarella ja Kylänjatossa 660 kotitaloutta tuotti maitoa (Materialy 1887, 309, 312). Niiden keskuudessa tapahtui taloudellista jakautumista köyhiin ja rikkaisiin. Toisilla oli vain yksi lehmä, eräillä jopa

enemmän kuin viisi (Materialy 1887, 201). Valkeasaaren tehdastyöläisistä alle puolet omisti maitokarjaa, joten valkeasaarelaiset olivat maitotuotteiden paikallisia kuluttajia.

Valkeasaarella oli havaittavissa kaupan vilkastumista, jonka taustana olivat rautatien rakentaminen ja lomalaisten tulo. Tämän vuoksi venäjänkieliset muuttajat rupesivat pitämään kauppia (Materialy 1885, 254).

Maataloustuotanto Inkerissä

Vainioilla käytettiin yleisesti puusta tehtyä auraa ja äestä (Materialy 1887, 187). Osa inkerinsuomalaisista ei omistanut omia työkaluja, vaan joutui lainaamaan niitä. Lainaamisesta piti joko antaa tietty osuus sadosta tai tehdä työtä vastapalveluksena. Noin 40 % talouksista oli ilman hevosta, harvassa talossa niitä oli kaksi (Materialy 1887, 155, 197). Valkeasaaren pitäjän tehdaskylissä vain yhdessä talossa kymmenestä oli hevonen.

Tarpeellisten työkalujen ja karjan hankkimiseksi tarvittiin pääomaa ja investointeja. Talonpojat eivät kuitenkaan voineet hakea lainaa panttaamalla palstojaan, koska ne eivät kuuluneet vielä heille. Palstojen lunastusehtojen mukaan sarat siirtyivät talojen omistukseen vasta kun koko laina oli maksettu pankille takaisin.

Inkeriläisillä pelloilla oli käytössä kolmivuoroinen viljelyjärjestelmä, paikoin poltettiin myös kaskea. Eniten viljeltiin kauraa ja ruista (Kalinitchev 1998, 70–73). Lannoituksen puutteen vuoksi tavallisin ruissato oli 1:4–5, eli yhdestä kylvetystä jyväsästä saatiin neljästä viiteen jyvään satoa. Kaurasato oli yleensä 1:4 (Materialy 1887, 181–184, 189). Kotipeltojen matalan tuottavuuden vuoksi perheiden tuloista olennainen osa tuli leivän perään poismuuttaneiden jäsenten kotiin lähettämistä rahoista ja muista paikallisista elinkeinoista tai käsityöstä (Materialy 1887, 172–173, 194; Materialy 1885, 92–94, 124).

Vertailtaessa inkerinsuomalaisten ja saksalaisten maatiloja huomataan, että saksalaiset pystyivät hankkimaan lisäpeltoja ja investoimaan tuotantoon. Saksalaisten maatilat olivat suuria verrattuna muiden väestöryhmien vastaaviin (Materialy 1887, 166). Saksalaisten isot tilat olivat myös tuotannoltaan tehokkaampia. Heidän viljelyjärjestelmänsä oli parempi ja tek-

niikkansa ajan tasalla. Saksalaisten viljasadot rukiilla olivat 1:8 ja kauralla 1:5,5 (Materialy 1887, 163–171, 179, 189).

Tulorakenne

Inkeriläiset kotitaloudet harjoittivat monipuolista perheyrittäjäystoimintaa. Yhdeltä alalta tuli päätulo, jota sivutulot täydensivät. Tulot voitiin jakaa maataloudesta saatuihin ja muista elinkeinoista koostuviin tuloihin. Kylänjatkon pitäjän paikallinen väestö sai puolet tuloistaan maataloudesta ja loput muusta toiminnasta. Tulokkailla tämä suhde oli 20 % ja 80 %. Inkerinsuomalaiset pyrkivät harjoittamaan maataloutta aina kun se vain oli mahdollista. Harvalla tulokkaalla oli kuitenkin varaa hankkia ja pitää omaa maatilaa.

Valkeasaaren pitäjän paikalliset asukkaat saivat 38 % tuloistaan maataloudesta ja 62 % muista elinkeinoista. Tulokkailla vastaavat luvut olivat 10 % ja 90 %. Valkeasaarella tulokkailla oli vielä vaikeampaa hankkia oma maatalo, koska he olivat suurimmaksi osaksi työläisinä toisten pelloilla tai tehtailla. Valkeasaaren pitäjä oli teollisuus- ja kauppapaikkakunta, mikä näkyi väestön tulorakenteessa. Maataloustuotteiden kysyntä oli korkea pääkaupungin markkinoilla, ja inkerinsuomalaiset maatilat eivät kilpailleet niistä pienen kapasiteettinsa vuoksi.

Inkerinsuomalaisten harjoittamiin muihin elinkeinoihin voidaan lukea aiemmin mainitun orpolasten kasvattamisen lisäksi mm. maatalouden palkkatyöt, metsätyöt, henkilökuljetukset, kauppa sekä metsämarjojen ja sienien poiminta. Inkerinsuomalaisia toimi myös puuseppinä, seppinä, ompelijoina ja tynnyrintekijöinä. Muista elinkeinoista saatava vuositulo yhtä paikallista ruokakuntaa kohti nousi Kylänjatkoissa 121 ruplaan ja Valkeasaarella 237 ruplaan. Kummassakin pitäjässä tulokasruokakunnan keskimääräinen vuositulo oli noin 130 ruplaa (Materialy 1887, 227, 230, 231).

Yhtä paikallista ansionsaajaa kohden tuli vuosituloa 37 ruplaa Kylänjatkoissa ja 79 ruplaa Valkeasaarella. Muuttajat ansaitsivat Kylänjatkoissa vuodessa keskimäärin 35 ruplaa ja Valkeasaarella 37 ruplaa. Pohjoisten paikkakuntien asukkaiden kokonaistulot olivat keskivertoa pienempiä, mikä selittää muuttovirtojen vähyyden sinne. Kihlakunnan vuosittainen keski-vertotulo pysyvästi asunutta ansionsaajaa kohti nou-

si 109 ruplaan ja siirtolaista kohden jopa 159 ruplaan. Luvut osoittavat, että Inkerissä teollisuudesta tai kaupasta saatava ansiotulo oli usein korkeampi verrattuna keskimääräiseen maataloustuloon. Tämä piirre korostui siirtotyöntekijöiden keskuudessa erityisen vahvasti (Materialy 1887, 233). Poikkeuksena olivat saksalaisten omistamat isot ja kannattavat maatilat. Pääkaupunkia lähestyessä palkat kasvoivat voimakkaasti. Pohjoisilla paikkakunnilla ansiot olivat matalimpia koko Pohjois-Inkerissä. Tuloerot pohjoisseutujen (Kylänjatko, Valkeasaari, Haapakangas) ja pääkaupunkireuna-alueiden (Aleksandrovskaia, Moskovskaja) asukkaiden välillä olivat kymmenkertaiset. Pietarin rajan tuntumassa tarjottiin parempia palkkoja, ja siten muuttojen päävirrat johtivat sinne. Alhaisen palkkatason vuoksi muuttajat karttoivat pohjoisia inkerinsuomalaisia alueita.

Kylänjatkolaisista maataloista ulkopuolista työvoimaa oli lähes puolella, mutta valkeasaarelaisista maataloista vain joka neljännellä (Materialy 1887, 157). Korkeat palkkatyövoiman luvut osoittavat, että sosiaalinen jakautuminen inkerinsuomalaisissa yhteisöissä johti siihen, että osasta talonpojista tuli varakkaita tilallisia osan jäädessä rengeiksi. Renkeinä toimittiin eri pituisia jaksoja – pestit kestivät muutamasta päivästä jopa vuoteen. Vuosipalkkalainen oli sesonkipalkkaista edullisempi: työmiehen palkkamenot vuodessa olivat noin 43–52 ruplaa ja naistyöläisen 30 ruplaa.

Muuttoliikkeen merkitys Inkerin kehityksen kannalta - yhteenvetoa

Sosiaaliset syyt estivät myös inkerinsuomalaisia pääsemästä aatelisäätien oppilaitoksiin ja kohoamaan säätykierrossa (Kalinitchev 2010a, 123). 1800-luvulla liikkuvuutta rajoittaneisiin tekijöihin pitää lukea myös korkeat matkakulut, pitkät etäisyydet ja kehittymätön tieverkosto. Koska itsenäinen maanviljelijä ei voinut olla poissa maatilaltaan kesäkiireiden aikana parempipalkkaista työtä etsimässä, rajoitti tämä myös osaltaan säätykiertoa. Talonpoikien oloja säätelevä lainsäädäntö, joka salli kyläkuntalaisen matkustamisen tietyin ehdoin yhteisön luvalla (esim. matkalle suuntautuvalla henkilöllä ei saanut olla verorästejä), hankaloitti myös talonpojan irtautumista kotikylästään.

Muuttohalukkuutta lisääviin tekijöihin on liitettävä myös satunnaisia syitä, tällaisesta olkoon esimerkkinä tyytymättömyys kotipaikan oloihin (vrt. Malmberg 1997, 44). 1800-luvulla muuttopäätös syntyi yleensä vapaaehtoisesti yksittäisen perheen tai yhteisön tasolla. Henkilöiden päätökseen ”jäädä” tai ”muuttaa pois” vaikuttivat mm. poliittinen järjestelmä, etniset verkostot, väestöryhmien välinen vuorovaikutus ja kulttuuriperinteet. Inkeriläisten oloja tutkittaessa havaittiin myös, että työvoima pyrki hitaasti kehittyneiltä seuduilta varakkaille ja nopeasti kehittyneille paikkakunnille. Muuttoliikettä leimasi myös työvoiman muuttoliike alueen rajojen sisällä.

Työvoiman tulo Inkerin teollisuuden, maatalouden ja kaupan kasvukeskuksiin nosti paikkakuntien kasvupotentiaalia. Toisaalta jos satunnainen tulo-muutto suuntautui alikehittyneille alueille, joita leimasivat omavarainen talous ja hidas taloudellinen vaihto, myös paikallisen asutuksen olot kehittyivät hitaammin. Tulokkaat eivät jääneet tämäntapaisille alueille, vaan jatkoivat muuttoa.

Muuttoliike vaikutti Inkerin elinympäristöön ja demografiseen kehitykseen. Nopea markkinatalouden leviäminen maaseudulle läänityslaitoksen lakauttamisen jälkeen Venäjällä edesauttoi liikkuvuuden kasvua (vrt. Malmberg 1997, 37). Markkinatalouden myötä mm. veronmaksuasioissa kyläyhteisöt tulivat haavoittuvaisemmiksi markkinoiden vaihteluille. Perinteisen inkeriläisen kyläyhteisön sosiaalinen rakenne mureni, sisäinen jakautuminen johti poismuuttoon korkeiden ansioiden paikkakunnille ja työllistymiseen paremmin palkattuihin työtehtäviin.

Pietarin alueen voimakas kasvu sai aikaan urbanisoinnin, joka toisaalta johti taloudelliseen nousuun ja runsaaseen tulomuuttoon, mutta toisaalta taas aiheutti kantaväestön poismuuttoa. Näin ollen joidenkin tulo aiheutti toisten poismuuttoa. Maahintojen nopean kasvun yhteydessä osa lähellä kaupunginrajaa asuneita talonpoikia myi maansa ja joutui muuttamaan pois väistyen muun liiketoiminnan tieltä (Materialy 1887, 80–91). Inkerin väestö joutui työllisyysrakenteen murroksen eteen tehdastyöläisten ja käsi-työläisten osuuden kasvaessa ja maatalouden parissa toimineiden osuuden supistuessa.

1800-luvulla pohjoisten kyläyhteisöjen luonnonresurssit ja maatalouden tuotantokapasiteetti eivät enää riittäneet uusien tulokkaiden vastaanottamiseen. Resursseja oli tarpeeksi vain paikallisen väestön tar-

peisiin. Käytettävissä olleita sarkoja ei ollut riittävästi tuotannon laajentamiseen ja kyläyhteisöjen väestölliseen kasvuun, koska pääasialliset maaresurssit olivat keskittyneet valtion ja suurtilanomistajien käsiin. Teollisen sektorin laajeneminen Valkeasaarelle ja Siestarjoelle, Suomen rautatiehanke ja Valkeasaaren aseman avaaminen nopeuttivat kulttuurista ja taloudellista vaihtoa Luoteis-Inkerissä.

Asukkaiden saama tehdastyökokemus madalsi poismuuttokynnystä. Tämä johti siihen, että Valkeasaaren pitäjän työläisväestö muutti pois kotiseudultaan suuremmassa määrin kuin maatalousväestö. Näin ollen taloudellisen siirtolaisuuden kulkuun vaikutti muuttajien taustan ja muuttoalueen kehityksen ohella myös lähtijän ammatti. Ammatillisen siirtolaisuuden yhtenä esimerkkinä voidaan mainita Äänisen takaisten ammattitaitoisten parketinlaskijoiden ja puuseppien työperäinen muutto Pietariin (Trifonova 1999, 42–53).

Uskonnollisilla ja etnisillä taustoilla oli myös merkitystä muuttoliikkeessä. Uskonnollisuus oli tärkeä osa talonpoikien identiteettiä. Tulokkaat tulivat hyväksytyiksi uusissa yhteisöissään uskonnon kautta. Siten osallistuminen uskonnollisiin toimituksiin edesauttoi heitä solmimaan sosiaalisia yhteyksiä ja kotiutumaan uuteen asuinpaikkaansa (vrt. Park 1994, 155). Uskontoon perustuen venäläiset suuntasivat ortodoksisille ja suomalaiset taas luterilaisille alueille (Ottshet 1866, 8). Ollessaan etninen vähemmistö Inkerissä inkerit elivät enemmistön kulttuurisen vaikutuksen piirissä. Heitä kuului sekä ortodoksiin että luterilaisiin yhteisöihin (Hakamies 1992, 203).

Suomensuomalaisia tulokkaita tutkittaessa pitää mainita erikseen kaksi väestöllistä erityisryhmää, eli savakot ja äyrämöiset. He asettuivat omille paikkakunnilleen, esimerkiksi savakot Valkeasaaren pitäjään, joka oli suomalaisen väestön suhteen melkein poikkeuksetta savakkolainen, ja äyrämöiset äyrämöisenemmistöisen Kylänjatkon pitäjän kyliin (paikkakunnilla asui myös venäläisiä ja inkerioisia) (Kalinitchev 2010b, 451–464). Venäläisten etninen muuttoliike inkerinsuomalaisiin kyliin tapahtui lähinnä lasten siirtolaisuuden muodossa orpolasten tullessa sijaisperheisiin valtion maksamaa korvausta vastaan. Tullessaan aikuisikään huomattava osa venäläisistä jäi asumaan edelleen kasvattivanhempiansa kyläyhteisöihin (Ottshet 1885, 321–342).

Inkeriä muovasivat monet eri väestöryhmät – paikka oli monikulttuurista, koska sitä asuttivat suomensuomalaiset, venäläiset, inkeröiset, saksalaiset, juutalaiset, virolaiset ja karjalaiset. Kaikki väestöryhmät toivat oman lisänsä paikalliseen monikansalliseen kulttuuriin (Kalinitchev 2010b, 451–464.).

Kirjallisuus

- Ahlqvist, A. (1904): Kertomus runonkeruumatkasta Viipurin läänissä v. 1854. Teoksessa: Niemi, A.R. (julkaisut): Runonkerääjienme matkakertomuksia 1830-luvulta 1880-luvulle. Helsinki, s. 199-229.
- Bahmutskaja, E.S. (1999): Obrazovanije nemetskih kolonij v Sankt-Peterburgskoj gubernii (vtoraja polovina 18 - natshalo 20 vv.). Teoksessa: Smagina, G.I.: Nemtsy v Rossii, Peterburgskije nemtsy. SPb., s. 233-244.
- Bahmutskaja, E.S. & Shrader, T.A. (2006): Sankt-Peterburgskije kolonii. Teoksessa: Kubitskaja, O. (pred. redkolledii): Nemtsy Rossii. Tom 3. M., s. 382-391.
- Birzhakova, M.B. (red.) (2007): Turistskij putevoditel po Leningradskoj oblasti. SPb., s. 1-384.
- Brochmann, Grete, Tamas, Kristof & Faist, Thomas: International migration, immobility and development: multidisciplinary perspectives. Oxford: Berg, p. 21-48.
- Fischer, Peter A., Martin, Reiner & Straubhaar, Thomas (1997): Should I stay or should I go? Teoksessa: Hammar, Tomas, Brochmann, Grete, Tamas, Kristof & Faist, Thomas: International migration, immobility and development: multidisciplinary perspectives. Oxford: Berg, p. 49-90.
- Hakamies, Pekka (1992): Inkeri monietnisenä alueena. Teoksessa: Nevalainen, Pekka & Sihvo, Hannes: Inkeri: historia, kansa, kulttuuri. Helsinki, s. 197-204.
- Hämynen, Tapio (1993): Liikkeellä leivän tähden: Raja-Karjalan väestö ja sen toimeentulo 1880-1940. Helsinki, s. 1-562.
- Iggers, Georg G. (1997): Historiography in the Twentieth Century: from Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge. Hanover, p. 1-182.
- Istoriko-statistitsheskije svedenija o S-Peterburgskoj jeparhii (1884): Vypusk 8. SPb.
- Kalinitchev, Andrei (1998): Ingermanlandskije finny v imenii Kaidanovyh-Olhinyh Sankt-Peterburgskoj gubernii (1860-je gg.). Lisensiaatintutkielma. Turun yliopisto, Yleinen historia, 304 s.
- Kalinitchev, Andrei (2010a): Aateliksi Venäjällä: Kaidanov-Olhinien suku 1700-luvulta 1900-luvulle. *Genos* 4/2010, s. 123-132.
- Kalinitchev, Andrei (2010b): Etnisten ryhmien välinen vuorovaikutus Pohjois-Inkerissä 1800-luvun loppupuolella. *Historiallinen Aikakauskirja* 4/2010, s. 451-464.
- Keppen, P. I. (1849): Etnografitsheskaja karta Sankt-Peterburgskoj gubernii. SPb.
- Kostiainen, Auvo (1994): Vähemmistöjen käsite ja muodostuminen. Teoksessa: Kostiainen, Auvo (toim.): Historian vähemmistöt. Turku, s. 9-46.
- Kuujo, Erkki (1969): Inkerin vaiheita keskiajalta 1700-luvun loppuun. Teoksessa: Haltsonen, Sulo (toim.): Inkerin suomalaisten historia, Jyväskylä.
- Köppen, Peter w. (1867): Erklärender Text zu der ethnographischen Karte des St. Petersburger Gouvernements. SPb.
- Levi, Giovanni (1991): On microhistory. Teoksessa: Burke, Peter (ed.): New Perspectives on Historical Writing. Cambridge.
- Levinson, David & Christensen, Karen (2003): Encyclopedia of Community: From the Village to the Virtual World. Volume 1. Sage Publication (CA), s. 1-1839.
- Malmberg, Gunnar (1997): Time and space in international migration. Teoksessa: Hammar, Tomas, Materialy po statistike krestjanskogo hozjajstva v Sankt-Peterburgskoj gubernii (1885): Vypusk 5. Tshast 1. SPb., s. 1-366.
- Materialy po statistike krestjanskogo hozjajstva v Sankt-Peterburgskoj gubernii (1887): Vypusk 5. Tshast 2. SPb., s. 1-320.
- Materialy po statistike krestjanskogo hozjajstva v Sankt-Peterburgskoj gubernii (1889): Vypusk 10. SPb., s. 1-110.
- Materialy po statistike krestjanskogo hozjajstva v Sankt-Peterburgskoj gubernii (1891): Vypusk 5. SPb., s. 1-124.
- Orlova, I.A. (red.) (1977): Dostoprimechatelnosti Leningradskoj oblsti. L., s. 1-480.
- Ottshet zemskoj upravy Sankt-Peterburgskogo ujezda (1866): SPb.
- Ottshet o dejatelnosti Sankt-Peterburgskogo ujezdno-go zemskogo sobranija i zemskoj upravy s 1 sent-

- jabrja 1865 g. po 1 janvarja 1883 g. (1885): Sost. predsedatelem Sankt-Peterburgskoj zemskoj upravu I.I. Kusovym. SPb.
- Park, Chris C. (1994): *Sacred World. An introduction to geography and religion*. London, p. 1-332.
- Saloheimo, Veijo (1991): Inkerikkoja, äyrämöisiä ja savakkoja. Inkerinmaan tulomuuttajat ja sisäiset liikkujat vuoden 1643 henkikirjan mukaan. Joensuu yliopisto, s. 1-54.
- Saloheimo, Veijo (1992): Inkerinmaan asutus ja väestö 1618-1700. Teoksessa: Nevalainen, Pekka & Sihvo, Hannes: *Inkeri: historia, kansa, kulttuuri*. Helsinki, s. 68-82.
- Saloheimo, Veijo (1993): Itäsuomalaista liikkuvuutta 1600-luvulla. Savosta ja Viipurin-Karjalasta poismuuttaneita. Helsinki: Suomen sukututkimusseura, s. 1-105.
- Shrader, T. A. (1989): *Pravovaja i kulturnaja adaptatsija nemetskih kolonistov v Peterburgskoj gubernii v poreformennoje vremja*. Teoksessa: Juhneva, N.V. (red.): *Peterburg i gubernija: istoriko-etnografitsheskije issledovanija*. L., s. 132-139.
- Shrader, T. A. (1998): *Poselenija nemetskih krestjan-kolonistov v 19 v. i pervyje dva desjatiletija 20 v.* Teoksessa: Slavogorodskaja, L.V.: *Nemtsy v Rossii - Ljudi i sudby*. SPb., s. 81-90.
- Sihvo, Pirkko (1992): Savakoita, äyrämöisiä, inkerikoita. Teoksessa Nevalainen, Pekka & Sihvo, Hannes: *Inkeri: historia, kansa, kulttuuri*. Helsinki, s. 179-196.
- Sivonen, Mika (2007): «Me inkerikot, vatjalaiset ja karjalaiset». *Uskonnollinen integrointi ja ortodoksisen vähemmistön identiteetin rakentuminen Ruotsin Inkerissä 1680–1702*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 1-237.
- Suoninen, Paavo (toim.) (1964): *Ruskeala: Ruskealan pitäjän muistokirja*. Joensuu, 1964, s. 1-344.
- Svod postanovlenij Sankt-Peterburgskogo ujezdnogo zemskogo sobranija s 1 sentjabrja 1865 g. po 1 janvarja 1872 g. (1872): SPb.
- Tilly, Charles (1984): *Big Structures, Large Processes, Huge Comparisons*. New York, p. 1-176.
- Tjulpanov, S.I. (red.) (1965): *Ohtinskij himitsheskij kombinat, 1715 - 1965: Otsherki, dokumenty, vospominanija*. L., s. 1-549.
- Trifonova, L. I. (1999): *Othodnitshestvo zaonezhan v Peterburg v kontse 19 - natshale 20 vv. Kizhskij vestnik 5/1999*. Petrozavodsk, s. 42-53.
- Uino, Pirjo (1992): Inkerinmaanesihistoria. Teoksessa Nevalainen, Pekka & Sihvo, Hannes: *Inkeri: historia, kansa, kulttuuri*. Helsinki, s. 20-33.
- Zarković, Milica (2002): *Ethnic groups in motion: economic competition and migration in multiethnic states*. New York: Bookman, p. 1-244.